

TERRITORI 3.0 ¹

Albert Cortina

Advocat i director de l'Estudi DTUM

acortina@estudidtum.com

Vivim sens dubte moments històrics que poden representar l'antesala de canvis rellevants en el esdevenidor de la humanitat. De ben segur, encara que ens resulti difícil creure-ho, anem cap a una societat més harmònica, de major empatia, i a una nova era en les relacions humanes. Decau el vell paradigma basat en el creixement material i el progrés sense límits que ens porta cap a un horitzó delirant, deshumanitzat i sense sentit, i emergeix lentament un nou paradigma que encara no podem definir ben be del tot, però que l'intuïm com més humanista i espiritual. Iniciem tot just ara el *Kairós* d'aquesta llarga transició cap a una nova etapa evolutiva de la humanitat.

Així doncs, estem immersos en una crisi global i sistèmica, en un moment de canvi profund, on tenim l'oportunitat de millorar i humanitzar els models de progrés i els sistemes tecno-científics de funcionament que han regit hegemònicament en el mon durant els darrers segles. Tot un privilegi per la nostre generació, encara que ho visquem desconcertats, amb grans incerteses, i sovint de forma amarga i dolorosa. No obstant, no podem negar que al mateix temps resulta una etapa interessant, de regeneració i renaixement, creativa i engrescadora.

En aquests moments, esta augmentant la consciència col·lectiva del que no funciona. Constatem la necessitat de passar d'un mon i una ciència mecanicista, a un altre mon amb visió holística, que ens torni a connectar amb la natura, i que permeti a l'esser humà ocupar-se del que de veritat l'importa.

Percebem i intuïm la necessitat de ser cocreadors i transformar aquest mon basat en la matèria en un altre mon basat en la consciència. Ens estem adonant que l'univers i el mon es mental i espiritual. Resulta que al canviar la nostre visió del mon, es a dir, la nostra cosmovisió, canviem els nostres valors, els principis, els objectius, les estratègies, les polítiques, les accions i les prioritats. I es llavors quan iniciem el *Tao*, el camí de transformació profunda de la nostre consciència cap a un mon millor en el que atenem al que de veritat resulta essencial: l'amor i la felicitat.

En el camp del pensament i la practica territorial i urbanística, a aquest camí de transformació cap el nou paradigma l'anomenarem en el present article, el factor 3.0.

Per una societat que es planteja anar mes enllà del simple acopi de matèria i d'informació (encara que sigui de forma intel·ligent i eficient), que vol continuar

¹ Aquest article forma part de la publicació: Alba, S. (ed.) (2013) Més enllà del vi_DO Conca de Barberà. Ed. Mediterrània. Barcelona.

avançant col·lectivament a través d'un procés de major coneixement, major expansió de la consciència, i major elevació de l'esperit, el factor 3.0 aplicat al territori, podria significar el desig de transformar la visió actual del nostre entorn. Som en aquests moments conscients que hem d'evolucionar cap a una concepció més orgànica i integral de la ciutat, entesa com a hàbitat (urbà i/o rural) on viuen i conviuen les persones, i cap a una concepció més sensible i menys funcional del territori entès com a paisatge (natural i/o cultural), factor d'identitat del lloc, que es percep a través dels valors que li atorga la població concernida, i que dona benestar i qualitat de vida a les persones i sostenibilitat ambiental, social i econòmica al territori.

A continuació presentarem els quatre pilars o components essencials sobre els quals crec que s'hauria d'anar construint el que anomeno Territori 3.0: el coneixement, la consciència, la espiritualitat i l'ètica.

Per cada component destacarem algun dels elements més determinants en relació al territori, la ciutat i el paisatge. Així per exemple, al coneixement li hem assignat els aspectes relacionats amb la noció d'hàbitat intel·ligent, entorn sostenible i paisatge de qualitat.

A la consciència li hem assignat els aspectes relacionats amb la realitat quàntica, la xarxa de relacions i el relat.

A la espiritualitat, li hem assignat els elements relacionats amb el patrimoni natural i cultural, els espais sagrats i els llocs espirituals.

Finalment a l'ètica, li assignem els aspectes relacionats amb la qualitat humana de les persones, la responsabilitat de les empreses socials, els valors i els principis morals.

En el cas de la Conca de Barberà podem dir que aquests quatre components essencials i els elements que són importants per configurar un Territori 3.0 hi són presents d'una forma o un altre.

CONEIXEMENT: hàbitat intel·ligent, entorn sostenible i paisatge de qualitat

Un Territori 3.0 es planteja el repte d'assolir en la societat del coneixement que estem desplegant, un habitat humà intel·ligent, integrat en un entorn sostenible i en un paisatge de qualitat. Aquests Territoris 3.0 han de competir i cooperar entre ells, en un món globalitzat, interconnectat i hipercomunicat, formant part d'un univers interdependent i inabastable, on la Terra no és més que un petit planeta en el conjunt infinit d'un sistema que anomenem Cosmos.

Però anem a pams. Com comença a ser la nostra forma d'habitar en el planeta blau vinculada a aquesta societat del coneixement del segle XXI? Doncs bé, podem dir que ja s'està impulsant, encara que de forma molt incipient, una nova habitabilitat a les ciutats i al territori en el seu conjunt, a partir d'una major interacció social i d'un model distribuït de produir i consumir l'energia i altres recursos. Comença lentament, a través d'una ordenació territorial i d'un urbanisme emergent, conscient i sostenible, una tímida regeneració de les ciutats (des del propi habitatge fins a la metròpolis), amb

una mirada interior sobre la ciutat construïda combinada amb una visió oberta cap a la resta del territori a través d'un bon encaix amb la matriu ambiental.

La pregunta es: sota quin model polític, econòmic i social es realitzarà aquest procés de regeneració i d'innovació urbana? Com encaixarà tot plegat en el nou ordre mundial basat en la connectivitat global en xarxes socials, econòmiques i d'informació i on les ciutats metropolitanes connectades, tindran possiblement un major poder que el que actualment tenen els Estats-nació?.

En el concepte d'hàbitat que emergeix, s'integra l'anatomia de la ciutat (arquitectura i forma) amb el metabolisme urbà (xarxes i fluxos) en un nou model basat en els principis de l'ecologia urbana.

A més, en un sistema on el màrqueting territorial i la promoció de la marca de ciutat van estretament associats a la competitivitat per captar inversions i activitats econòmiques de valor afegit, majors fluxos turístics sostenibles i de qualitat, així com esdeveniments de tot tipus a realitzar en els espais col·lectius urbans i territorials, el paisatge cada cop més serà un factor econòmic de primer ordre. El paisatge passa a ser un capital pel desenvolupament local i un valor per la qualitat de vida de les persones. I es que la nova concepció del paisatge intel·ligent que integra el caràcter del territori (imatge i personalitat), amb el *genius loci* (esperit del lloc i identitat), i les noves tecnologies de la informació i la comunicació, es clarament un valor territorial i econòmic en alça.

Desenvolupant nous mecanismes d'intervenció a la ciutat i al territori, podem aventurar que els hàbitats urbans i rurals, els territoris, i els paisatges esdevindran intel·ligents i permetran una millor gestió eficient dels serveis urbans, de l'habitabilitat, de la productivitat dels espais agraris i de les àrees d'activitat econòmica, de la mobilitat, i en definitiva de tot allò que necessitem com a persones per viure millor.

La propera evolució tecnològica i social de l'hàbitat urbà vindrà marcada per l'*Internet de les coses* que dotarà d'una nova intel·ligència a les ciutats, als territoris i als paisatges. Es produirà així una interacció encara més evolucionada entre el medi, els edificis i les persones. I la disciplina i practica que ordenarà aquest fenomen serà una versió revisada de l'ordenació territorial i de l'urbanisme tradicional.

En el món d'Internet, el 3.0 supera el concepte 2.0 en el que esta instal·lada actualment la societat del coneixement, on la xarxa allotja no tant sols la informació que algú decideix abocar en ella, sinó també la que milions d'usuaris comparteixen de manera interactiva utilitzant les noves capacitats tecnològiques.

El propi disseny de les futures innovacions 3.0 basades, entre d'altres, en la intel·ligència artificial, permetran que les coses *entenguin* les peticions dels humans i les processin per facilitar d'aquesta forma la recerca d'informació i coneixement dels propis ciutadans mitjançant codis d'interacció entre els essers humans i les màquines. Això permetrà dur a terme una planificació i gestió més intel·ligent de la ciutat, que millorarà la seva eficiència energètica, la gestió dels serveis urbans, la mobilitat i que generarà una governança més democràtica que donarà major protagonisme a la comunitat en les decisions que afectin al seu hàbitat humà.

Les anomenades *smart cities* es trobarien ja en un estadi inicial d'aquesta idea de Territori 3.0, donat que pretenen integrar, en un espai físic i digital hibridat, la sostenibilitat ambiental, econòmica i social; l'autosuficiència energètica i productiva; i les tecnologies del coneixement més innovadores aplicades a les urbs i a les metròpolis, així com també, a les vil·les, pobles i espais rurals a través del concepte *smart rural*.

Però, perquè l'urbanisme tradicional esdevingui realment un urbanisme innovador, social i conscient, cal quelcom més que uns simples avanços tecnològics. Cal progressar en l'abast i profunditat del canvi que comporta el nou paradigma i en el sistema de valors ètics que l'acompanya. Si aquest nou urbanisme del bé comú ha de dur a terme una revolució en la pròpia disciplina i pràctica, haurà de modificar el seu ADN i interioritzar el seu nou paper vers la societat del coneixement, treient-se les lacres del creixement il·limitat, l'especulació immobiliària, la corrupció política i la degradació del paisatge.

En aquest sentit, un nou urbanisme del bé comú és aquell urbanisme profundament compromès amb la sostenibilitat, el desenvolupament harmònic de l'hàbitat urbà i rural, del territori, del paisatge i del conjunt del planeta, atenent a les necessitats de la humanitat actual i de les generacions futures, que actua des de la responsabilitat, contribuint al progrés econòmic i a l'interès col·lectiu, sense consumir més recursos dels que genera la pròpia ciutat o territori.

En aquest sentit, aquest tipus d'urbanisme emergent cerca un progrés que equilibra el desenvolupament amb la sostenibilitat, facilitant una relació harmònica amb la resta de sistemes amb els quals es relaciona.

L'urbanisme del bé comú es a dir, l'urbanisme del benestar per a tothom, sobre tot dels més desfavorits, aplicat a les ciutats autosuficients, connectades, productives i fèrtils, als territoris intel·ligents i als paisatges de qualitat i sostenibles, esdevindrà així el instrument idoni del nou paradigma que des de la consciència, la intel·ligència col·lectiva i des d'un renovat compromís ètic i democràtic, molts ciutadans, professionals i alguns responsables polítics ja estem visionant.

CONSCIENCIA: realitat quàntica, xarxa de relacions i relat

Com hem assenyalat anteriorment, un Territori 3.0, com el que pot assolir la Conca de Barberà, es aquell que cospa la realitat del nou paradigma. No obstant, cal estar atents ja que la física quàntica ens revela, des de fa un segle, que la realitat està profundament entrelaçada i no es deixa descriure completament de manera objectiva. Es una realitat que va més enllà del que es pot quantificar i en la qual cap fenomen no té sentit sense la plena participació de l'observador.

No hi ha manera d'entendre la realitat quàntica des del pensament lineal. En canvi, comença a tenir sentit quan ens hi apropem des del pensament relacional.

D'acord amb la definició que fa el filòsof Jordi Pigem en les seves darreres publicacions, podem anomenar *consciència quàntica* "el tipus de coneixement i de

realitat (aquí la realitat i el coneixement ja no poden separar-se) al que ens porta el desenvolupament de la ciència i del saber a través de la física quàntica”.

Segons aquesta línia avantguardista de pensament plantejada per Pigem, validada també per l'aproximació a la realitat territorial, “la consciència quàntica ens mostra que el món no és fet d'objectes, sinó de relacions i de relats; que no hi ha una estructura última i absoluta desota o darrera la realitat que experimentem; la nostra ment no observa el món des de fora sinó que és part d'ell; res no existeix sense la nostra participació ja que som cocreadors del nostre món; les nostres intencions configuren el nostre present; la base de la realitat no és la matèria sinó la consciència; el nucli de la realitat no es troba en allò conceptual, objectiu i quantitatiu, sinó en el creatiu, relacional i qualitatiu; la realitat sempre s'esdevé en el present, centrada en l'aquí i ara; la nostra autorealització és inseparable de l'autorealització del conjunt de la realitat; i finalment, que la realitat s'entén millor des del pensament relacional (que juga a superposar xarxes d'imatges i metàfores) que, des del pensament lineal (que cerca definicions precises i absolutes)”.

A través de la mirada holística que es pretén des del relat d'un Territori 3.0 hauríem d'anar despertant la consciència global basada en la consciència ecològica, la consciència social, la consciència democràtica, la consciència ètica, la consciència paisatgística, la consciència del planeta, la consciència còsmica...

Confirmem que és el moment de dur a terme una transformació radical del nostre món, per construir des de l'harmonia invisible, des de les nostres múltiples intel·ligències i des de una visió sistèmica i holística, una nova realitat que no tingui com a horitzó el creixement material il·limitat i insostenible del vell paradigma, sinó el desenvolupament del que ens fa veritablement humans i participants en la pròpia vida.

ESPIRITUALITAT: patrimoni natural i cultural, espais sagrats i llocs espirituals

El llibre que teniu entre mans, ens fa prendre consciència que la Conca de Barberà és un territori amb un extraordinari patrimoni natural, cultural i històric, on destaquen amb principal rellevància 'espais sagrats com el Reial Monestir de Santa Maria de Poblet, declarat Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, i d'altres llocs de gran presència espiritual.

L'orde del Cister, fundada l'any 1150, sempre ha estat sensible a la relació entre la natura, l'art, la persona i l'espiritualitat. En relació als aspectes que estem desenvolupant sobre Territori 3.0 es molt oportuna la lectura de la *Declaració de la Congregació de la Corona d'Aragó de l'Orde Cistercenc sobre la relació dels monestirs amb l'entorn natural* (2009).

Voldria destacar tres cites significatives que des de la tradició espiritual cristiana, consten a la citada Declaració. Veureu que en aquests textos s'interrelacionen sovint natura, ambient i Creació. També s'explicita la responsabilitat de custòdia de la Terra que tenen tots els éssers humans sobre el seu hàbitat, es a dir, el Planeta, obra mestre del Creador. Veiem doncs que es diu en aquests tres fragments que citem:

“Una visió de l’home i de les coses deslligada de tota referència a la transcendència ha portat a rebutjar el concepte de creació i a atribuir a l’home i a la natura una existència completament autònoma. D’aquesta manera, el lligam que uneix el món a Déu ha estat esbocinat: aquesta ruptura ha acabat desarrelant de la terra àdhuc l’home i, més radicalment, ha empobrit la seva pròpia identitat. L’ésser humà s’ha tornat a considerar estrany al context ambiental en què viu. La conseqüència que se’n desprèn és ben clara: la relació que l’home té amb Déu és el que determina la relació de l’home amb els seus semblants i amb el seu ambient. És per això que la cultura cristiana sempre ha reconegut en les criatures que envolten l’home altres tants dons de Déu que s’han de conrear i guardar amb sentit de gratitud envers el Creador. D’una manera particular, l’espiritualitat benedictina i franciscana han testimoniats aquesta mena de relació de parentiu entre l’home i l’ambient de la creació, que alimenta en ell una actitud de respecte envers tota realitat del món circumdant. Cal ressaltar principalment la profunda connexió que existeix entre ecologia ambiental i ecologia humana”.

Per altra banda: “La tutela del medi ambient constitueix un repte per a tota la humanitat: es tracta del deure, comú i universal, de respectar un bé col·lectiu, destinat a tothom, impedint que es pugui fer ús impunement de les diverses categories d’éssers, vius o inanimats – animals, plantes, elements naturals- com es vulgui, a tenor de les pròpies exigències. És una responsabilitat que ha de madurar sobre la base de la globalitat de la crisi ecològica actual i de la necessitat consegüent d’afrontar-la globalment, per tal com tots els éssers depenen els uns dels altres en l’ordre universal establert pel Creador: cal tenir cura de la natura de cada ésser i de la seva relació mútua en un sistema ordenat, que és justament el cosmos”.

Finalment: “La humanitat d’avui, si aconsegueix ajuntar les noves capacitats científiques i tecnològiques amb una forta dimensió ètica, assolirà promoure l’ambient com a casa i com a recurs a favor de l’home i de tots els homes, assolirà eliminar els factors de contaminació, d’assegurar unes condicions d’higiene i de salut adequades tant per a petits grups com per a amplis assentaments humans. La tecnologia que contamina també pot descontaminar, la producció que acumula pot distribuir equitativament, sempre que prevalgui l’ètica del respecte per la vida i la dignitat de l’home, pels drets de les generacions humanes actuals i de les que vindran”.

Crec que és pertinent atendre a l’aplicació pràctica d’aquestes reflexions en el marc del concepte de Territori 3.0. Per exemple, quan s’hagi de determinar una estratègia entorn a com abordar en aquests temps el fenomen del turisme de masses, del turisme sostenible, o inclús del turisme religiós. Crec que en l’actual context socio-econòmic és pertinent fer una lectura atenta a la Declaració de Poblet, vàlida pel conjunt del nostre país i en concret per la Conca de Barberà, on el turisme i el desenvolupament local va molt lligat al patrimoni natural i cultural, del que disposem i gaudim força, però també al fenomen del creixent interès per lo religiós i/o lo espiritual, en una societat, per altra banda, totalment tecnificada i secularitzada.

ÈTICA: qualitat humana de les persones, empreses socials, valors i principis morals.

Per implementar estratègies de Territori 3.0 cal que les persones que intervenen en la ordenació, planificació i gestió de l'hàbitat i del paisatge, així com en la definició de les polítiques, i en la praxis de l'urbanisme i l'ordenació territorial, tinguin una bona qualitat humana.

Aquestes accions dutes a terme per polítics, agents socials, emprenedors, empreses o grans corporacions econòmiques que intervenen sobre el territori, s'haurien de fonamentar en uns valors, principis, i comportaments morals, que fossin acordades amb una ètica aplicada a l'urbanisme, l'ordenació territorial i la gestió del paisatge.

Uns bons aliats per implementar des de l'economia del coneixement i la innovació urbana les estratègies i els projectes de Territori 3.0, son els emprenedors i empreses socials, es a dir, aquelles persones o organitzacions que tenen com a finalitat assolir una transformació o un impacte social mitjançant una activitat empresarial econòmicament i mediambientalment sostenible.

La empresa es un actor social de primera magnitud en el desenvolupament del concepte de Territori 3.0.

Practicant la generositat intel·ligent i compartint el lideratge amb la resta d'agents econòmics i socials amb implicació en el territori, es poden avaluar les empreses socials que desenvolupen millors polítiques empresarials de responsabilitat social i territorial, a través dels indicadors de les anomenades tres P:

People: la gent, cal tenir especial atenció a les persones. En tot procés territorial i de ciutat les persones son els veritables actors integrants de qualsevol comunitat. Cal no oblidar mai que l'ordenació territorial i l'urbanisme treballen pel bé comú i pel benestar i felicitat de les persones, en tant que ciutadans o *territoriantes*.

Planet: el nostre planeta, sobre el sistema Terra assentem la fragilitat de les nostres existències.

Profit: el necessari benefici que alimenta l'activitat empresarial, i emprenedora, i que permet el seu manteniment i subsistència.

Els nous emprenedors i empreses socials que treballen en un Territori 3.0 concret, reinterpreten el paper del benefici econòmic, estant atents al valor dels intangibles, havent de definir també la seva posició davant les persones i davant el planeta.

En la construcció d'un Territori 3.0 sabem que les normes jurídiques no son suficients per si soles; al costat d'elles ha de madurar un fort sentit ètic de responsabilitat com també un canvi efectiu de les mentalitats i dels estils de vida.

Un cop més som nosaltres, amb el nostre comportament cec al no observar i ser conscients de com la petita esgerda en els nostres propis valors, en les decisions empresarials i en el comportament dels individus i de les famílies, es va agreujant de forma amenaçadora, i de que som nosaltres els únics responsables de la situació. No obstant, aquesta greu crisi que ens colpeix des de fa alguns anys la superarem si tots

aprofitem la seva dura lliçó per millorar i canviar. Per tornar a recuperar els principis ètics i morals que permeten l'equilibri, l'harmonia i un funcionament socialment raonable i responsable d'una economia sostenible centrada en el bé comú. Si tornem a mirar els valors espirituals que llocs com Poblet irradien com un far, tindrem un futur esperançador.

Aquesta publicació que teniu entre mans vol ser un reconeixement a aquelles persones que s'estimen i tenen cura de la terra i la treballen per implementar a la comarca els valors de la sostenibilitat associada a la cultura del vi i al paisatge. La Conca de Barberà, com veureu, ha fet una aposta decidida per assolir el tret definidor d'un Territori 3.0, es a dir, un hàbitat i un paisatge intel·ligent, amb coneixement, conscient, espiritual i ètic.